

Ang Yawa

Pantaleon Kardenas

Niadtong adlaw, walay kalayo ang abo sa pinuyanan. Walay makaon. Walay mahikap. Wala ug walang tanan! Naghari ang kagutmanan sa tibuok adlaw niadtong bisaya. Kamasulobong talanawon!

Walay laing mangita sa pagkaon: ang inahan dang tigulang, bugtong ang inahan da gayud! Sa iyang maluyahong panlihok, walay magkulang: siya ug ang anak niyang olitawo makakaon gayud. Ug nganong wala karon ang tigulang mangitag pagkaon ning adlaw? Malisud! Dili mahimo. Siya naghigda karon sa banig, maluyahon kaayo. Nagaagulo. Nagapang aguroy sa sakit nga iyang gibati Alaut ug makalulooyng inahan! Wala nay bana nga masampit sa iyang pagpauraray sa banig. Wala ug wala na gayud. Aw, aduna diay ing usa: ang iyang anak; apan ay! Kini? Dili kasaligan! Nagali kay kanunay sa mga tawag sa iyang masakitong inahan. Atua kanunay sa lakaw, nagabagdoy suroy, nagapakabutabungol sa mapait nga kahimtang karon sa iyang inahan, ug sa mga pagsampit kaniya niini Daw nawad an na sa iyang kasingkasing ug napagngan sa kalayong gadilaab sa iyang pagbating inahanon; daw mibiya na sa iyang putling inahan nga nag ugoy-ugoy kaniya sa diyutay pa, nagmatuto, sukad pa sa unang pagpakakita niya sa kahayag sa Kalibutan hangtud karon, karon nga daku na siya ug angay na untang magbalus niadto Apan, ay! Anak nga walay kaluoy!

Samtang nga ang iyang inahan nagantus sa mabugat nga sakit, siya upod, ang anak nga walay kasingkasing, atua nagalangoy sa usa ka mahapsayng dagat sa himaya Ug, unya, unya, inig pauli niya, kabangis! Mao intawoy madawat sa alaut nga inahan ang singka, mga balikas, mga pangantak sa salog, panalibay sa mga buton: kolon, pinggan, luwag, kabo, daghan pa gayud kaayo, kon sa iyang pagabut walay makitang andam nga pagkaon

– Unsa bay imong gibuhit tigulanga ka, nga wala man magtagad ning atong pagkaon karon? Nasaod ka nga ako gigutom, ug, tungud unya niini, tingalig kabuakan ka sa imong ulo ning binugha – mosingka sa iyang inahan.

– Pasayloa ko, anak ko. – motubag, maluyahon kaayo ang inahan, inubanan sa pagpaagas sa mga luha – Ako naglisud kaayog daku nga, tungod ning akong paghigda karon, makabiya ako sa paggalam kanimo. Mao kini ang labi kong nagul-an; wala pa ako sa akong sakit. Apan unsaon ko man ugod intawon. Ikaw nasayud ning akong balatian, ug, kini, maoy nakapugong sa akong lihok. Ikaw, kay mayo man ug lawas, pangita usa didto aron atong makaon. Dili ako gihapon, iti, nga mosugo kanimo. Karon pa gayud, karon nga ako naghigda, pinilit sa akong mabug-at nga balatian. Galma ako, Iti, arong mamaayo sa pagdali, ug, aron mamaayo sa pagdali, ug, aron sa ingon niana, dili mahunong ug nga magapadayon gihapon ako sa paggalam kanimo

– Hilum diha! Dili ako buut sa daghang sulti. Kinahanglan nga ikaw gayud ang mangita. Kanang imong sakit dili mabug-at. Pasangil lamang kana kay mao mao may tuyo mo nga imo akong papasudlon nianang *trabaho* sa dalan sa Gobyerno, aron unya ang dungog ko kabulingan nianang buhata Unsa, dili ikaw molakaw aron pagpangitag makaon? Dili?

Hala ugod, kay dili man kaha! – mao kini ang mga pulong singka niadtong banyagang anak, inubanan sa mga pangantak, panalibay sa ilang mga butang

Ang inahan wala tumingog. Mihilak midangoyngoy na lamang, kaha tungod sa kahubus sa mga mangil-ad nga pulong sa iyang anak, mga pulong kini nga labi pang mahugaw kay sa pagluwa sa *Ostiyas* sa *Viernes Santo* Apa maoy mga hilak nga hinay, dangoyngoy nga hilum, ug ang kinadak-an niini wala ipadungog sa iyang anak, gipangunlod sa kinahiladman, ngadto sa kinahiladman sa iyang kasing-kasing

Nagapadyon nagapadayon na lamang siya sa pagpakahilum bisan nakita niya nga sa iyang atubangan nahimo nang Yawa ang iyang anak. Pagkabanyagang anaka! Walay kalooy!

Siya gatan-aw sa kahimtang sa iyang alaut nga inahan, ug nganong lugson pagpangitag kabuhian? Siya daku na kaayo. Kusgan na. Ug, bisan, ingnon tang pulonga, wala kihanglana sa iyang inahan ang iyang kusog, wala ba siya magtan-aw kun magsud-ong sa mapait nga pagkabutang karon niini?

Sila walay masampit nga banay. Atua managpuyo sa silingang lungsod. Ug, siya, tungod niini, pilit na gayud unta nga molihok, labi na ning mga adlaw nga naghigda ang iyang inahan, bugtong magbubuhi niya

Panahon na nga siya magbalus niini. Panahon na nga kindi na upoy iyang buhion karon. Apan ay! Ang banyaga, banyaga gayud! Wala mahunahuna. Ug atua hinoon gihapon sa suroy, ug, sa takna sa iyang pagpauli maoy igasa sa iyang inahan ang mga mahait ug dautang pulong nga makasamad sa kasingkasing niini, ug ang pagpakita sa yawan ong dagway ug sa minananap nga lihok, kon sa iyang pagabut walay makitang andam nga pagkaon

Ang anak nagapaturatoy, nagadayogdog sa paglakaw sa iyang baliko ug hiwing dalan; nagapadayon sa pagpakabutabungol sa mapait nga kahimtang karon sa iyang inahan, ug sa mga pagsampit kaniya niini Daw nawad an sa iyang kasingkasing ug napagngan sa kalooyng gadilaab sa iyang pagbating inahanon, daw mibiya na sa iyang putling inahan, inahan nga nagugoy-ugoy kaniya sa diyutay pa, nagamatuto sukad pa unang pagpakakita niya sa kahayag sa kalibutan, hangtud karon, karon nga daku na ug angay na untang magbalus

Samtang ang inahan, kanang inahan na maoy tuburan sa atong himaya, nagpunayg bakho, nagsamut hilak, nagpadayon sa pagdangoyngoy; nagmahay sa iyang anak nga kaniya nawad an na sa kalooy, mibiya kaniyang masakitong daku; apan maoy hilak nga dili masaba, mahinay bakho ug mahilum nga dangoyngoy, ug ang kinadak an niini, wala ipabati sa iyang anak: gipangunlod lamang sa kinahiladman, ngadto sa kinahiladman sa iyang kasingkasing !

Gabii kadto: mangitngit Nagatutalisik. Mabagang dagum mitabon sa katunga sa lumbuyong Langit, dapit sa Sidlakan. Walay timik. Gawas sa pipila ka mangloy nga gisulod ko sa akong halwa nga, sa ilang makurogong tingog, nagapatugaw niadtong halawun nga paghinanok sa Kinaiyahan.

Sa kalit, pila ka mga irong lag sa dalan, nagaulang Tapus pila ka gutlong kahilum sa mga iro, mikilat sa Sidlakan, dinasunan sa masipang liti: kini wala na mousab mao da kadtong kausa. Puli niini, nabati usa ka hilak, unya dangoyngoy Human halawum nga pagbakho Sa katapusan, usa ka hataas nga minatay

.....
.....
..... ***

Sa dalan nagpanimahong aso sa kandila

Sa kalit, nagahingus, nagadagan, usa ka tawo: mao kadto si Omé, ang banyagang anak, nagpahibalo sa ilang mga silingan tungud sa kamatayon sa iyang inahan, inahan nga mipanaw sa usa ka kalibutan sa taliwala sa dakung kalisud: walay anak nga nagapong, walay anak nga mibati, walay anak nga nagpatilaw sa iyang kusog

Ang mga silingan, sa pagkahibalo ning makalilisang hitabo, dayon nangadto sa walay langan, sa balay sa bag ong namatay

Usa da ka tawo ang nakatambong niini sa pagtinga hangtud sa pagkabugto sa kinabuhi. Dili ang anak; dili. Kon dili usa ka higalang sandurot sa namatay nga, niadtong pila na lamang ka gutlong gipaabut nga mahanaw na siya niining kalibutan, nahiagi – ambut kon pagbuut ba ni Bathala – sa iyang balay, ug kay may nabati siyang masulob ong inagulo, misaka ug iyang nakita nga dakung masakiton ang iyang higala; ug mao nga tungod niini, wala na lamang siya bomiya hangtud nga wala mabugto ang kinabuhi sa masakiton. Dili ang anak, dili: kay kini didto man lamang gihapon sa suroysuroy, ug diha na masayud sa nahitabo sa ila nga, siya, mipauli, gutom ug lapoy ang lawas, sa walay hinungdan bagdoybagdoy, mingbaying walay kalooy, walay pagbati sa kahimtang sa iyang inahan, ang karon minatay na Banyagang anaka! Walay ipagbalus sa iyang inahan, sa mga pagugoy ugoykaniya niini, sa diyutay pa siya, sa mga pagmatuto, ginakugoskugos, ginasabaksabak, bisan sa taliwala sa kalisdanan ug sa kasamok sa daghang buhat, ug karon, ay! Karon wala na moilag inahan

Kini, sa dihang hapit na tawga sa Kamatyon, nagbilin sa nagaapong kaniya ning pila ka pulong. Miingon: – Hayan nga dili na ako hiabtan sa akong anak kay mibati na ako sa akong kamatayon. Mao day akong ipalihog kanimo pagbilin nga itan-aw intawon ako kaniya

Unya ang iyang mga mata nagakabuka, ug ang duha ka kalimutaw, misukdip, human, dayon nawad an sa gininhawa
.....
.....

Si Omé, gikan niadto, niadtong adlaw sa pagbulag kaniya sa iyang inahan, naglaaglaag na lamang – nahingpit na gayud ang iyang pagkalibudsuroy! – daw si Samuel kadtong hangtud karon, nagsuroysuroy sa kalibutan

Ang iyang mga higala, kadtong kanhi nanagdangga kaniya nga siya mao ang magbabalak – ang unang magbabalak sa iyang lungsod, ang magawit sa kabulanan ug mga bitoon – karon nagngalan na kaniya ug “Yawa”, ang unang “Yawa” sa iyang lungsod; ug kon sila

managpakakita na kaniya, manalagan dayon paingon sa ilang balay ug manak-up sa mga pultahan tungud sa hilabihang kahadlok . . . Ug managkanayon:

– Bantay! . . . Bantay kita kay anla na ang “Yawa!”